

تحلیل جرم شناختی کارکردهای جرایم مانع در حقوق شهروند مدار و حقوق امنیت محور با تأکید بر حقوق کیفری ایران

*راضیه همراهی **جلال جعفری ***محمد قنبری

تاریخ دریافت: ۱۳۹۶/۰۷/۲۰ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۶/۰۹/۱۶

چکیده

جرایم مانع یا خطرآفرین گونه‌ای از جرایم است که فی نفسه قبح اجتماعی ندارد ولی استمرار آن، فرد در معرض جرایم کلان قرار می‌دهد. انحراف انگاری در قالب جرایم فرعی در راستای تحقق هدف بازدارندگی از بزه بزرگتر یک تدبیر سیاست جنایی است اگر چه در برخی موارد می‌تواند مفید و مؤثر باشد اما نتیجه‌ای جز تورم کیفری، تحمیل هزینه‌های سنگین بر جامعه و انگ زنی بر مجرم و... را ندارد. چالش وارد بر این بحث آن است علی‌رغم آن که انحرافات با مکانیزم‌های غیرکیفری و پاسخ‌های جامعوی قابلیت کنترل دارند چرا قانونگذار توسل به مکانیزم‌های کیفری را بر ساز و کارهای غیرکیفری برای مقابله با انحرافات و اعمال مقدماتی مقدم می‌شمارد؟ در نهایت به دنبال پاسخ به این سؤال هستیم آیا تنها کارکرد جرایم مانع پیشگیری است یا جرم‌انگاری انحرافات حرکتی به سمت امنیت محوری در عدالت کیفری است. در پرتو این مباحث به تحلیل حقوق کیفری ایران می‌پردازیم.

واژگان کلیدی: انحراف - جرم مانع - پیشگیری - حقوق جزای متعارف و امنیت گرا

*دانشجوی دکترا حقوق کیفری و جرم‌شناسی دانشگاه شهید بهشتی

**عضو هیئت علمی گروه حقوق واحد ملارد، دانشگاه آزاد اسلامی، ملارد، ایران

***عضو هیئت علمی دانشگاه علوم انتظامی امین

مقدمه

قوام جامعه در حقیقت به وجود ارزش‌های حاکم بر آن است. طبیعی است که از سوی شهروندان رفتارهای معارض هنجارهای و ارزش‌های حاکم بر آن، رخ می‌دهد. رفتارهای معارض در دو دسته بزرگ جرم و انحراف^۱ جای دارند.^۲ ضرورت بررسی جرایم بازدارنده از آنجا ناشی می‌شود که عده کثیری از جرم‌شناسان جرائم مانع را انحرافات می‌دانند که نباید جرم‌انگاری شوند و اعتقاد به راهکارهای پیشگیرانه غیر کیفری برای مبارزه با اعمال ضد اجتماعی دارند. جرایم مانع، انحرافات هستند که زمینه‌ساز جرم شدیدتر تلقی می‌شوند و در راستای بازدارندگی از جرایم کلان جرم‌انگاری می‌شوند؛ اما آمار جنایی حاکی از آن است که با وجود تقویت زرارخانه مجازات‌ها و به طور کلی توسعه قلمرو حقوق کیفری نظام عدالت کیفری به تنهایی نمی‌تواند جلوه‌های گوناگون بزهکاری را مهار کند. لذا امروزه سیاست‌گذاران به این نتیجه رسیده‌اند که طراحی و اجرای سیاست جنایی کارآمد، جز از طریق محاسبه همه ابعاد و زوایای آن و تدوین برنامه‌های دقیق پیشگیری از جرم امکان پذیر نیست. جرایم مانع،^۳ جرمی متمایز از سایر جرایم است که از جنبه‌های مختلف قابل بررسی است. از دیدگاه فلسفه حقوق کیفری جرایم مانع، اعمال مقدماتی و مقدمات بعیده جرم است که با هیچ‌یک از اصول و مبانی جرم‌انگاری مانند: اصل ضرر، معیار پالایش، اصل مقبولیت و... همخوانی ندارد.^۴

از دیدگاه جرم‌شناسی، انحرافات از مصادیق حالت خطرناک تلقی می‌شوند که بعد از قطعیت از عدم کارایی مکانیزم‌های غیرکیفری، می‌توان جرم‌انگاری را به صورت محدود در قالب پیشگیری کنشی پذیرفت. البته در این حالت مرز مشخصی میان

1. Deviance

۲. نجفی ابرندآبادی، علی حسین و همکاران؛ "جرم مانع (بازدارنده)"، مجله مدرس، شماره ۳۷، سال ۱۳۸۳، ص ۲۴

3. Ancillary offences

۴. همان، ص ۲۳

تحلیل جرم‌شناسی کارکردهای جرایم مانع در حقوق شهروندمدار با تاکید بر حقوق کیفری.....۲۳۹

پیشگیری در مفهوم خاص خود و سرکوبی وجود ندارد.

نگارنده در این مقاله در پی پاسخ به این سؤال است چرا قانونگذاران با کنار گذاشتن اصل تکمیلی یا فرعی بودن حقوق کیفری^۱ توسل به ساز و کارهای کیفری را در مقابله با اعمال مقدماتی در اولویت قرار می‌دهد در حالی که ماهیت این رفتارها به گونه‌ای نیست که مداخله حقوق کیفری را موجه کند؟ در پی پاسخ به این سؤال کارکردهای جرایم مانع مشخص می‌شود و در نهایت در حقوق کیفری ایران دیدگاه قانونگذار به جرایم مانع مورد تحلیل قرار می‌گیرد.

مقدمه لازم برای ورود به بحث ارائه تعاریف قابل اتکا از مفاهیم اساسی این مقاله است که در ادامه راهبردهای پیشنهادی برای چگونگی برخورد و کنترل با اعمال ضد سازگار با مقررات ساده اجتماعی بیان می‌شود.

الف- مفاهیم

در این قسمت، مفاهیم انحراف و جرم مانع و تفاوت آن‌ها با یک دیگر مورد تحلیل قرار می‌گیرد.

۱- انحراف

انحراف به مفهوم کج شدن، خم شدن، برگشتن، کجروی به کار رفته است. ولی معنای دیگری برای انحراف ذکر شده است که عبارت است: از اصول اخلاقی دست کشیدن.^۲

دهه ۱۹۶۰ شاهد موج گسترده ابراز علاقه به مسائل مربوط به انحراف یا کژروی بود که هدف اولیه آن ارائه اطلاعات در زمینه مسائلی بود که اعمال ضد اجتماعی ساده می‌باشند ولی در نهایت مرتبط با جرم بوده یا از جانشین‌های محتمل آن از قبیل الکسیم، خودکشی و..... به شمار می‌رفت. این تعبیر به وسیله گروه کنفرانس ملی

1. principle of subsidiary of criminal law

۲. دهخدا، علی اکبر، لغت نامه دهخدا، تهران: چاپ سیروس، ۱۳۴۳، ص ۱۱۷

۲۴۰.....تحقیقات حقوقی تطبیقی ایران و بین‌الملل، سال دهم، شماره سی و هشتم، زمستان ۱۳۹۶

انحراف (نماینده جرم‌شناسی رادیکال در انگلستان) وارد جرم‌شناسی شده است. گروه مطالعات و تحقیقات درباره انحراف و کنترل اجتماعی در سال ۱۹۷۳ در ژنو ایجاد شد.^۱ هر یک از جامعه‌شناسان و جرم‌شناسان برحسب بینش و دانش خود تعاریفی از انحراف ارائه نموده‌اند که به تعریف بررسی کوهن در زیر اشاره می‌شود:

بروس کوهن^۲ جامعه‌شناس آمریکایی در کتاب جامعه‌شناسی بیان می‌کند: "انحراف هرگونه رفتاری است که با انتظارات جامعه یا یکی از گروه‌های مشخص درون آن ناسازگار باشد و انحراف دوری جستن از هنجارهاست و هنگامی رخ می‌دهد که فردی یا گروهی هنجارهای جامعه را رعایت نمی‌کنند."^۳

در نهایت می‌توان انحراف را نوعی تخلف از ارزش‌های موجود در جامعه تعریف کرد. در نظام اجتماعی الگوهای رفتاری پذیرفته شده وجود دارد فاصله ذهنی و رفتاری از الگوهای متعارف را انحراف می‌گوییم.

در باب تفکیک جرم از انحراف باید بیان کرد از کلمه هنجار (نرم) در مفهوم اشتقاق می‌شود: یکی نرمایتیویه یعنی قاعده‌مندی است دیگری نرمالیتیه یا بهنجاری است که این بهنجاری دارای فعالیت ضمانت اجرای اجتماعی و فاقد ضمانت اجرای رسمی است. جرم نوعی فاصله گرفتن از قاعده‌مندی و دارای ضمانت اجرای رسمی و انحراف فاصله گرفتن از بهنجاری است.^۴ در تفاوت دیگر جرم و انحراف باید اذعان کرد گرچه هر دو ناقض ارزش‌ها محسوب می‌شوند ولی انحرافات، ارزش‌هایی را نشانه

۱. احمدوند، اکرم، بررسی جرائم مانع در حقوق کیفری ایران، پایان نامه کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم‌شناسی در دانشگاه قم، زمستان ۱۳۸۹، ص ۲۷

2. Bruce cohen

۳. کوهن، بروس، جامعه‌شناسی، ترجمه غلام عباس توسلی و رضا فاضل، تهران: نشر سمت، ۱۳۷۴، ص ۲۱۵

۴. دلماس مارتی، میری، از حقوق جزا تا سیاست جنایی، ترجمه علی حسین نجفی، ایرند آبادی، نامه مفید، شماره ۱۱، ۱۳۸۶، ص ۱۹۱

تحلیل جرم‌شناسی کارکردهای جرایم مانع در حقوق شهروندمدار با تاکید بر حقوق کیفری.....۲۴۱

می‌گیرد که حمایت از آن باید با ضمانت اجرایی مثل سرزنش، توبیخ، طرد و... کنترل شود به این علت که ارزش مورد تهدید به اندازه‌ای قابل اهمیت نیست که وارد حوزه آزاد زیست خصوصی شهروندان شویم چرا که زراد خانه کیفری برای تهدید آزادی‌های شهروندان نیازمند دلیل مهمی است. اما در رابطه با جرم باید گفت اعمالی هستند که با تهدید ارزش‌های اساسی یک جامعه مداخله دستگاه کیفری ضرورت می‌یابد و روش مقابله با آن همراه با ضمانت اجرایی کیفری است.

۲ - جرم مانع

علاوه بر جرم، در هر جامعه اعمال دیگری وجود دارند که کم و بیش حاکی از ناسازگاری و مخالفت مرتکب آن با مقررات اجتماعی است. جامعه‌شناسان و مخصوصاً دانشمندان آمریکایی معتقدند که اگرچه مقنن برای این قبیل انحرافات مجازاتی تعیین ننموده ولی چون ارتکاب این اعمال به اعمال کیفری منجر می‌شود لذا بهتر است که پدیده جنایی در محدوده وسیع‌تری مورد بررسی قرار گیرد و شامل کلیه انحرافات و ناسازگاری‌ها شود و شاید هیچ عقل سالمی مخالف مبارزه با این انحرافات و ناسازگاری‌ها نباشد.^۱

در میان مقررات مربوط به پیشگیری از ارتکاب جرم، می‌توان از جرایمی نام برد که گاهی اوقات عملی به خودی خود از نظر اجتماعی بار منفی ندارد ولی می‌تواند موجب تسهیل ارتکاب جرم شود. برای مثال در قانون پلیس راه بلژیک در سال 1967 پیش‌بینی شده است که ترک نمودن وسیله نقلیه موتوری بدون انجام احتیاطات لازمه جهت جلوگیری از سوء استفاده از آن از جمله تخلفات راهنمایی و رانندگی شناخته می‌شود و جریمه به آن تعلق خواهد گرفت. و یا در قانون جدیدی که در ایالت نیوجرسی امریکا بوجود آمد ارسال پیامک و یا بازی کردن با تلفن همراه در حال پیاده‌روی را مشمول

۱. عزت، عبدالفتاح، جرم چیست و معیارهای جرم‌انگاری کدام است، ترجمه اسماعیل رحیمی نژاد، مجله حقوقی دادگستر، شماره 41، زمستان 1381، ص ۱۱

۲۴۲.....تحقیقات حقوقی تطبیقی ایران و بین‌الملل، سال دهم، شماره سی و هشتم، زمستان ۱۳۹۶

مجازات 85 دلاری قرار داد، که باعث پیشگیری از ایراد خسارت به دیگر عابرین پیاده و یا خطر برخورد با وسایل نقلیه دیگر می‌شود.^۱

در واقع آخرین وسیله پیشگیری این است که قانونگذار بعضی از اعمال تقصی آمیز و کوچک را به منظور جلوگیری از وقوع جرم دیگر جرم شناخته و با تدابیر فردی مجازات کند. مثلاً خرید مواد سمی، حمل اسلحه، فروش برخی آلات جرم را قانون جرم می‌شناسد و بدین منظور از ارتکاب مسموم کردن، قتل عمدی و یا سقط جنین از طرف مرتکبان آن جلوگیری می‌کند که این سیستم جرایم مانع یا به تعبیر حقوقدانان فرانسوی اقدامات پیشرفته مجازات نامیده می‌شود.^۲

جرایم مانع^۳ که با عناوین جرایم فرعی، جرایم مساعده کننده، خطر آفرین، باز دارنده و جرم پیشگیری^۴ در متون جرم‌شناسی دیده می‌شود گونه‌ای از جرایم است که فی نفسه قبح اجتماعی ندارند یا اعمال مباحی هستند که حامل بار خثی است، یا اعمال ضد اجتماعی ساده و نوعی کژروی‌اند که استمرار آن، فرد را در معرض شدیدتر قرار می‌دهد. در برخی مواقع عمل به خودی خود از نظر اجتماعی بار منفی ندارد ولی موجب تسهیل ارتکاب جرایم مهم می‌شود. به گونه‌ای که قانونگذار اعمال مقدماتی را به منظور پیشگیری از وقوع جرم، جرم‌انکاری کرده است.^۵

امروزه اندیشه‌های حقوقدانانی مانند گراماتیکا که تلاش برای اصلاح عملی مجرمان را مهمترین هدف حقوق جزا به شمار می‌آورند، در قالب نحله‌های مختلفی در مکتب دفاع اجتماعی نفوذ فراوانی در نظام‌های حقوقی غربی نموده و درمان حالت ضد اجتماعی افراد مهمترین کارکرد نظام کیفری هر جامعه محسوب می‌شود. در واقع

۱. فاخری نریمان و عبای، حسام، بررسی مبانی جرم‌انکاری جرایم مانع در حوزه حقوق کیفری ایران،

مجله حقوقی عدالت آرا، شماره ۱۶ و ۱۵، سال ۱۳۹۰، ص ۸

۲. استفانی گاستون، لواسور ژرژ، بلوک برنارد، مترجم دکتر حسن دادبان، حقوق جزای عمومی جلد

دوم، چاپ اول، انتشارات دانشگاه علامه طباطبایی، تهران، ۱۳۷۷، ص ۷۸

3. Accessory offences / obstacle crimes

4. Preventive crimes

۵. احمدوند، اکرم، پیشین، ص ۱۳

تحلیل جرم‌شناسی کارکردهای جرایم مانع در حقوق شهروندمدار با تاکید بر حقوق کیفری.....۲۴۳

نظام‌های حقوقی تلاش می‌کنند با جرم‌انگاری رفتارهای خلاف هنجار، افرادی را که نتوانسته‌اند خود را با هنجارهای جامعه سازگار نمایند، بالاجبار وادار به اصلاح و تطابق با هنجارهای جامعه نمایند. به بیان دیگر، هدف از جرم‌انگاری یک رفتار ضد اجتماعی قرار دادن فرد هنجار شکن در اختیار حکومت برای اصلاح اجباری وی است. بنابراین نظام‌های حقوقی رفتارهای خلاف هنجار را جرم‌انگاری می‌کنند تا بتوانند هنجارشکنان را با توسل به قوای قهریه وادار به اصلاح رفتار و همراهی با هنجارهای اجتماع نمایند.

ب - پیشنهاد جرایم مانع

در این قسمت بررسی می‌کنیم که جرایم بازدارنده چگونه وارد متون جرم‌شناسی و حقوق کیفری شدند؛ پیشنهاد جرایم مانع در حقوق موضوعه و فقه اسلامی در ذیل مورد اشاره واقع شده است.

۱ - حقوق موضوعه

ورود ضمانت اجراهای کیفری به قلمرو انحرافات با هدف بازدارندگی از بزه بزرگتر را باید در اندیشه‌های ژرمی بنتام جستجو کرد. بنتام بر این اعتقاد است برای تعدیل گرایش‌های خطرناک به اقداماتی به عنوان اقدامات مکمل کیفر متوسل شویم که بنتام از این اقدامات با عنوان جرایم فرعی یاد می‌کند. در اندیشه بنیان‌گذاران مکتب تحقیقی انحرافات زمینه ساز جرم از مصادیق حالت خطرناک تلقی می‌شوند که راه‌های پیشنهادی برای مقابله با آن غیر کیفری است.^۱ مداخله کیفری برای مقابله با برخی رفتارها، نهایت تهدید عدالت کیفری محسوب می‌شود که جز در حالت‌انگاری ضرورت نباید به آن متوسل شد در حالی که یکی از موارد سوء مصرف حقوق کیفری جرم‌انگاری اعمال مقدماتی است.^۲ که مقابله با آن اعمال برداشتی ناصواب از اندیشه‌های

۱. نجفی، ابرندآبادی، علی حسین، منبع پیشین، ص ۲۴

۲. غلامی، حسین، اصل حداقل بودن جزا، فصلنامه حقوق کیفری، سال اول، شماره ۲، زمستان ۱۳۹۱، ص ۴۷

مکتب تحقیقی است.^۱

۲ - فقه اسلامی

در آموزه‌های اسلامی یکی از مهمترین روش‌های مقابله با بزهکاری کنترل اسباب و مقدمات جرم است؛ حرام شدن مقدمات منتهی به حرام از جمله اقدامات پیشگیرانه از بزهکاری است. در متون فقهی مقابله منتهی به جرم در قالب عناوینی: سد ذرایع، تحریم مقدمه حرام و حرمت اعانت برائتم دیده می‌شود. این اصول بیان‌گر این امر می‌باشند که حرام شدن هر مقدمه‌ای که سبب مفسده می‌شود، اقدام پیشین و ارزشمند است.^۲ در حالی که این امر بدیهی است که یکی از گزاره‌های سیاست کیفری عدالت محور پرهیز از جرم‌انگاری افراطی و پرهیز از توسعه غیر مفید سیاهه جرایم است و حرام دانستن همه مقدمات و اسباب جرم یا اکثر آن‌ها به مصلحت نیست.

۱ - ۲: سه ذریعه

سد ذریعه ممنوع کردن یک امر مجاز است، بدین منظور که وسیله‌ای برای امر ممنوع دیگر مورد استفاده قرار نگیرد.^۳ البته در فقه امامیه اعتقاد است وجوب مقدمه واجب، واجب است اما پذیرش حرمت مقدمه که منتهی به مفسده است مورد تردید است چرا که موارد حرام از سوی شارع مشخص شده است.

۲ - ۲: تحریم مقدمه حرام

هر گاه واسطه بین دو چیز به گونه‌ای باشد که وجود یکی متوقف بر دیگری است متوقف را "ذی المقدمه" و دیگری را "مقدمه" می‌گویند. عده‌ای از فقها مثل سید حکیم در مستمسک عروه، مقدمه منتهی به حرام را حرام و عده‌ای دیگر از جمله علامه

۱. نجفی ابرند آبادی، علی حسین، منبع پیشین، ص ۲۴

۲. میرخلیلی، محمود، سد ذرائع و پیشگیری از بزهکاری در آموزه‌های اسلامی، مجله حقوق اسلامی،

سال هشتم، شماره ۳۱، زمستان ۱۳۹۰، ص ۹۵

۳. شاطبی، ابواسحاق، الموافقات فی اصول فقه، ج ۴، بیروت: دارالمعرفه، ۱۴۱۸ ق، ص ۱۹۹

تحلیل جرم‌شناسی کارکردهای جرایم مانع در حقوق شهروندمدار با تاکید بر حقوق کیفری.....۲۴۵

نایینی حرام نمی‌داند.^۱

۳ - ۲: قاعده حرمت اعانه بر اثم

اگر فردی برای ارتکاب جرم به مباشر اصلی کمک کند در فقه این تعاون در قالب اعانه بر اثم جای می‌گیرد.^۲ گاهی برخی اقدامات مقدماتی به عنوان شرط تحقق جرم ضروری است اگرچه اعمال ذکر شده ممکن است فی نفسه دارای مفسده نباشد یا اگر هم باشد در حدی نیست که لازم باشد با ضمانت اجرای کیفر به آن پاسخ داده شود، ولی به منظور پیشگیری از تحقق جرم اصلی جرم‌انگاری می‌شوند.

۳ - چارچوب نظری

جرایم مانع، جرم تام محسوب نمی‌شوند چرا که در تحولات تقنینی نوین، قانونگذار یک گام به عقب بر می‌دارد به گونه‌ای که به جرم‌انگاری مقدمات جرم می‌رسد تا راه را برای بروز جرایم کلان مسدود کند. از لحاظ ماهوی این جرایم به مراحل بسیار مقدماتی و زود هنگام اقدام مجرمانه که حتی ممکن است مورد نظر فاعل آن نباشد اطلاق می‌شود.^۳ در این قسمت به یکی از نظریه‌های جرم‌شناسی که با فلسفه جرم‌انگاری انحرافات در قالب جرم پیشگیرانه همخوانی دارد اشاره می‌شود.

تئوری پنجره‌های شکسته^۴ جیمزکی ویلسون^۵ و جورج کلینگ^۶ به این امر اشاره کرد که حتی خفیف‌ترین جرم (خلاف) باید تعقیب شود؛ پس قاضی همان اهمیتی را که برای پرونده‌های قتل قائل می‌شود باید برای جیب‌بری ساده هم قائل شود.^۷

۱. میرخلیلی، محمود، منبع پیشین، صص ۱۱۰ - ۱۰۹

۲. یزدی، محمد کاظم، العروه الوثقی، بیروت: مؤسسه الاعلمی، ۱۴۰۹ ق، ص ۲۴۰

۳. نجفی ابرند آبادی، علی حسین، منبع پیشین، ص ۲۶

4. Broken window theory

5. j . k . Wilson

6. j . kelling

۷. نجفی ابرند آبادی، علی حسین، پنجره‌های شکسته، پلیس، امنیت محلی تقریرات درس سیاست

جنایی، تهران، کارشناسی ارشد، ۳ - ۱۳۸۳، ص ۴۰ - ۳۵

۲۴۶.....تحقیقات حقوقی تطبیقی ایران و بین‌الملل، سال دهم، شماره سی و هشتم، زمستان ۱۳۹۶

در این نظریه گفته می‌شود احساس ناامنی فقط معلول جرایم خشونت‌آمیز نبوده است بلکه نابهنجاری و نابسامانی‌های ساده اجتماعی مثل سوء مصرف مواد، تکدی و ولگردی و..... هم عامل ترس و ناامنی‌اند. همان طور که اگر پنجره‌ای از ساختمان بشکند و تعمیر نشده رها شود به زودی کل ساختمان مفهوم می‌گردد پس به محض شکسته شدن اولین هنجار باید فوراً با هنجار شکن برخورد شود. این تئوری بیان‌گر این امر است که برای برقراری امنیت و مهار اجتماعی باید از طریق مقابله با جرایم خرد اقدام کرد چون سهم این جرایم در احساس ناامنی قابل چشم‌پوشی نیست.^۱

سیاست تساهل صفر^۲ به سیاستی خاص در قلمرو حفظ نظم اشاره دارد که هر نوع تجاوز و حریم‌شکنی را هر قدر هم جزئی باشد موضوع اقدام پلیس می‌داند. ایده حاکم بر این سیاست آن است که بذل توجه حتی به تخلف‌های جزئی از قانون، کاهش جدی جرم‌های خطرناک را در پی دارد. این سیاست دارای موجودیتی امریکایی؛ و در قالب پیشنهاد راه‌حلی سیاسی مانند پنجره‌های شکسته ویلسون و کلینگ خود را نمایان ساخته است.^۳

۴ - کارکرد جرایم مانع

در حقوق کیفری دو نوع سیاست کیفری وجود دارد: سیاست کیفری عدالت محور و دیگری سیاست کیفری امنیت محور.^۴ هر یک از این دو، در دو نوع جوامع شهروند مدار و یا امنیت محور ظهور می‌باید. هر یک از این جوامع، با توجه به روح حاکم بر

۱. نوروزی، نادر، سیاست جنایی در قبال جرایم خرد و تأثیر آن بر احساس امنیت شهروندان، رساله دکتری حقوق جزا و جرم‌شناسی دانشگاه تهران به راهنمایی محمد آشوری، ۱۳۸۴، ص ۶۵

2. zero tolerance

۳. وایت، راب و هینز فیونا، جرم و جرم‌شناسی، ترجمه علی سلیمی، نشر پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، چاپ پنجم، ۱۳۹۲، ص ۳۱۴

۴. برنجی اردستانی، مرجان، آثار امنیت‌گرایی در حقوق کیفری ایران، پژوهشنامه نظم و امنیت انتظامی، شماره ۱۱، پاییز ۱۳۸۹، ص ۳۱

تحلیل جرم‌شناسی کارکردهای جرایم مانع در حقوق شهروندمدار با تاکید بر حقوق کیفری.....۲۴۷

آن‌ها، مختصات و ویژگی‌های خود را دارند. که در ذیل هر بخش برای تحلیل کارکردهای جرایم مانع در هر یک از جوامع، ابتدائاً به معرفی آن و بیان ویژگی آن اجمالاً می‌پردازیم و در نهایت کارکرد جرایم بازدارنده را در این جوامع با توجه به سیاست کیفری حاکم بر آن تحلیل می‌نماییم.

الف: جوامع شهروندمدار

حقوق جزا با پشت سر گذاشتن قرن‌ها و تجربه کردن نظری‌ها و مکاتب مختلف، عدالت کیفری متعارف شهروندمدار - حق محور، را شکل داد. روح حاکم بر این نظام تأمین امنیت و آسایش میان شهروندان و تضمین حداکثری حقوق آن‌ها است.^۱ با کنار گذاشتن روح انتقام و هدف‌گذاری در راستای حفظ حقوق شهروندان، قانونگذار با رعایت کاربرد کمینه حقوق کیفری به تحقق عدالت در میان شهروندان می‌اندیشد و برای مقابله با اعمالی که ناقص ارزش‌ها می‌باشند بعد از قطعیت یافتن از عدم کارآیی مکانیزم‌های غیر کیفری از جرم‌انگاری به عنوان آخرین حربه استفاده می‌کند.

در این جوامع با شکل‌گیری سیاست کیفری عدالت محور اصولی مانند اصل برائت، حفظ حقوق متهم دادرسی عادلانه، محدود بودن مداخله در فضای آزاد زندگی شهروندان، محدود بودن فضای تحت کنترل دولت و..... غایت و هدف حقوق کیفری است. حتی در زمینه‌های شکلی برای تضمین حداکثری دادرسی عادلانه و منصفانه اصول مانند بازداشت‌های موقت محدود، حق داشتن وکیل در تمامی مراحل، برگزاری جلسه علنی و.... مطمح نظر است.

اگر بخواهیم به تحلیل جرایم پیشگیرانه در این جوامع پردازیم باید بگوییم قانون‌گذاران در این جوامع نه در مورد عموم جرایم بلکه در حوزه رفتارهای خاصی به صورت محدود و محصور با هدف پیشگیری از وقوع جرایم شدیدتر به جرم‌انگاری

۱. فارال، استفن و جکستون، جانانان وگری، امیلی، نظم و اجتماعی و ترس از جرم در دوران معاصر، برگردان حمید رضا نیکور با دیباچه حسین غلامی، تهران، نشر میزان، ۱۳۹۲، ص ۱۱

انحرافات روی می‌آورند. در این جوامع تدابیر غیر کیفری در اولویت است چرا که اعتیاد، تکدی، ولگردی، سوء مصرف مواد، عدم رعایت نکات ایمنی در رانندگی و... از جمله مصادیق جرایم مانع است که با برنامه‌های آموزشی، تربیتی و درمانی قابل پیشگیری می‌باشند.

جرم‌انگاری انحرافات و اعمال مقدماتی نوع پیشگیری کیفری است که در این حالت مرز میان پیشگیری و سرکوبی کم رنگ می‌شود. در حالی که چهره دیگر پیشگیری کیفری (واکنشی)^۱ پیشگیری غیر کیفری (کنشی)^۲ است. دو قسم از مهمترین انواع پیشگیری کنشی، پیشگیری اجتماعی^۳ و پیشگیری وضعی^۴ است.

پیشگیری اجتماعی مبتنی بر علت شناسی است که نظر به حذف یا خنثی کردن عواملی دارد که در تکوین جرم مؤثرند و با دخالت در محیط‌های اجتماعی مانع از شکل‌گیری انگیزه‌های بزهکاری و خنثی سازی عوامل جرم‌زا می‌گردد. زیر بنای اصلی و اساسی این رویکرد اعمال اصلاحات فردی یا اجتماعی است.

پیشگیری وضعی با تغییر وضعیت‌های ماقبل بزهکاری به دنبال سخت کردن دسترسی به آماج‌های جرم، و ایجاد صعوبت در ارتکاب جرم با بالا بردن خطر شناسایی بزهکار و کاهش سوء مورد انتظار از جرم و... است.^۵ پیشگیری وضعی متضمن گونه‌ای از طراحی محیطی است که منجر به کاهش فرصت برای ارتکاب جرم و افزایش خطرات و هزینه‌های ناشی از جرم است. بسیاری از مصادیق جرایم مانع با این دو نوع پیشگیری قابلیت محدودسازی و کنترل را دارند. به عنوان مثال با ایده‌آل سازی شرایط اقتصادی و اجتماعی و فراهم کردن زمینه‌های اشتغال و خودکفایی، برطرف سازی فقر و محرومیت، به کارگیری سیاست‌های مؤثر در زمینه تفریحات اجتماعی

-
1. Proactive prevention
 2. Reactive Prevention
 3. Social Prevention
 4. Situational Prevention
 5. Clarke , Ronald , (ed) ; Situational crim prevention , Albany , Ny : Harrow and Heton , 1992 , P 252

تحلیل جرم‌شناسی کارکردهای جرایم مانع در حقوق شهروندمدار با تاکید بر حقوق کیفری.....۲۴۹

و..... می‌توان دامنه اعمال ضد اجتماعی را محدود کرد.

عموماً اجرای رفتارهای آدمی یکباره و ابتدا به ساکن نیست، بلکه ابتدا اجرای آن در ذهن نقش می‌بندد و چنانچه شخص مصمم به اجرای آن گردد مقدمات اجرای آن را فراهم می‌کند. جرم نیز به عنوان یک رفتار از این قاعده مستثنا نیست. زمان مداخله حقوق جزا پس از شروع عملیات اجرایی است. اصل غیر قابل مجازات بودن عملیات مقدماتی یکی از گزاره‌های بنیادین حقوق کیفری است.^۱ در حقوق کیفری حق محور با پذیرفتن و به کارگیری این اصل، دامنه مداخله دستگاه عدالت کیفری به اعمال مقدماتی و انحرافات گسترش پیدا نمی‌کند مگر در موارد ضروری با هدف پیشگیری از ارتکاب جرایم کلان.

هیچکس برای شکستن یک فندق از پتک استفاده نمی‌کند. در این جوامع برای کنترل رفتارهای ضد اجتماعی در ابتدا با اولویت قرار دادن پاسخ‌های حقوقی یا پاسخ‌های جامعی رشته اعمال مقدماتی به شکل مؤثری تحت نظم در می‌آید، در نهایت در صورت ضرورت با هدف پیشگیری، به جرم‌انگاری بسنده می‌شود، زیرا استفاده بیش از حد از حقوق کیفری باعث کاهش ارزش آن می‌شود.^۲

ب - جوامع امنیت مدار

علیرغم تلاش‌های بسیار برای تدوین سیاست کیفری عدالت محور، پس از واقعه ۱۱ سپتامبر در استراتژی رفتاری دولت‌ها شاهد تغییرات گسترده‌ای بودیم به گونه‌ای که این تغییرات رفتاری با چرخش شدید بسیاری از کشورها به سمت سیاست کیفری امنیت محور سوق یافت و این استدلال که استراتژی‌های امنیتی دیگر پاسخگوی حقوق

۱. فاخری نریمان و عبای، حسام، بررسی مبانی جرم‌انگاری جرایم مانع در حوزه حقوق کیفری ایران، مجله حقوقی عدالت آرا، شماره ۱۶ و ۱۵، سال ۱۳۹۰، ص ۲۱

۲. کلارکسون، تحلیل مبانی حقوق جزا، ترجمه حسین میر محمد صادقی، انتشارات معاونت فرهنگی جهاد دانشگاهی دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ۱۳۷۱، ص ۲۲۴

۲۵۰.....تحقیقات حقوقی تطبیقی ایران و بین‌الملل، سال دهم، شماره سی و هشتم، زمستان ۱۳۹۶

جزا برای اجرای عدالت نیستند اهداف استراتژی‌ها را به این سمت برد که با عقیم سازی - به حدی که فرد امکان ارتکاب جرم را نداشته باشد - همیشه حافظ امنیت باشند.^۱

راهبرد سیاسی دولت‌ها به سمت حفظ امنیت حرکت کرد و عقیده بر آن شد که جرائم خرد و بی‌نظمی‌های کوچک سبب ناامنی و جرائم کلان می‌شوند و باید در دستور کار دستگاه کیفری واقع شوند. بعد از حاکم کردن این دیدگاه، استراتژی امنیت‌گرایی^۲ را می‌توان در معنای مبتنی کردن قواعد و مقررات حقوق کیفری بر حاکمیت امنیت اگر چه به قیمت شکسته شدن عدالت و عدم توجه به حقوق افراد تفسیر کرد. به عبارت دیگر در اصطلاح حقوق امنیت‌گرایی فدا کردن برخی از حقوق بشری متهمان و مجرمان به جهت حاکمیت امنیت است.^۳ با ظهور پدیده‌های نوین مجرمانه به خصوص در حوزه جرایم امنیتی، برخی از کشورها جهت حاکمیت امنیت در حوزه جرایم خاصی مانند جرم انگاری انحرافات و اعمال ضد اجتماعی حاضر به محو حقوق اولیه بشری شده‌اند.

به عبارت دیگر ثبات امنیت دولت - ملت، به منفعتی اولویت دار تبدیل شد به گونه‌ای که در راستای تحقق این هدف، گزاره‌های بنیادین حقوق کیفری مثل پرهیز از جرم‌انگاری حداکثری از یاد برده شد. پس از هدف‌گذاری دولت‌ها در زمینه ثبات امنیت، در حوزه تقنین، شاهد عقب نشینی حقوق جزا تا مرحله مقدمات بعیده جرم هستیم.^۴ به این علت که دولت‌های امنیت‌گرا بر حسب ماهیت وجودی خویش، اعتقاد به جرم‌انگاری حداکثری دارند و ضرورت ایجاد دولت مقتدر را با توسل به کارکردهای امنیتی منطقی تلقی می‌کنند. توسعه دامنه جرم‌انگاری یکی از مشخص‌ترین

۱. برنجی اردستانی، جان، منبع پیشین، ص ۳۲

2. Securitization

۳. همان، ص ۳۳

۴. مجیدی، محمود، جلوه‌های ظهور حقوق کیفری امنیت مدار در فرانسه، فصلنامه حقوق، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، شماره ۲، تابستان ۱۳۸۸، ص ۳۲۷

تحلیل جرم‌شناسی کارکردهای جرایم مانع در حقوق شهروندمدار با تاکید بر حقوق کیفری.....۲۵۱

ویژگی‌های سیاست کیفری امنیت محور است که یک از جلوه‌های سیاست گسترش طلب، جرم‌انگاری اعمال مقدماتی به خصوص در حوزه علیه امنیت است. در حالی امنیت در جوامع شهروندمدار تنها در چهار چوب حمایت از حقوق شهروندی و ایجاد آرامش برای مردم تجلی می‌یابد. در نقطه مقابل نگاه دولت‌های حکومت محور به امنیت به گونه‌ای است که فاکتور حمایت از حقوق مردم کم‌رنگ و تضمین بقای حاکمیت پررنگ می‌شود. در جوامع امنیت محور قانونگذاران با در نظر گرفتن تئوری خفه کردن نطفه در جرم برای تأمین دفاع اجتماعی، حتی از جرم‌انگاری انحرافات و اعمال مقدماتی چشم پوشی نکرده است.^۱

بعد از واقعه ۱۱ سپتامبر دو مفهوم ستیزآمیز امنیت ملی و عدالت کیفری در تعارض بیشگیری با یک دیگر قرار گرفتند؛ یکی از مصادیق تعارض میان این دو مفهوم، جرم‌انگاری مقدمات بعیده و اعمال مقدماتی و انحرافات است.^۲ علت استدلال فوق این است که حقوق کیفری در هر جامعه‌ای ابزار قانونی برای پاسبانی از عدالت و امنیت است. برقراری عدالت در میان شهروندان و استواری امنیت حاکمیت دو هدف بنیادین برای حقوق کیفری‌اند. بدین سان عدالت با چهره فردی و امنیت با چهره ملی برجسته می‌شود. همین دو چهرگی فلسفه وجودی حقوق کیفری، زمینه ساز رؤیای عدالت و امنیت است.^۳ ولی باید به این نکته اساسی توجه داشت سر رشته حقوق کیفری در دست قدرت است و از این دید بدون گمان عدالت کیفری و امنیت ملی نسبتی آشتی جویانه نخواهند داشت. در این جاست که ممکن است دولت - ملت‌ها امنیت را در نبود هیچ تهدیدی برای خود ترجمه کنند.^۴

۱. احمدوند، اکرم، منبع پیشین، ص ۱۳

۲. عالی پور، حسن، امنیت ملی و عدالت کیفری، فصلنامه مطالعات راهبردی، شماره سوم، سال شانزدهم، پاییز، ۱۳۹۲، ص ۵۷

۳. همان، ص ۵۸

4. Freedman , Lawrence ; ((The concept of Security)) , in crime and security , edited by Benjamin Goold and Lucia Zender , Ashgate published limited , 2006 PV

در این حالت است که قانون در خدمت امنیت در می‌آید. برای مثال برخی رفتارهای بزهکارانه مانند جرایم خطر آفرین ذاتاً سرزنش پذیر نمی‌باشند ولی با فلسفه بازدارندگی از بزه کلان جرم‌انگاری می‌شوند. جرم‌انگاری اعمال مقدماتی به طور گسترده در جوامع امنیت‌گرا پای قدرت را برای بزه‌انگاری نسبت به رفتارهایی که در اصل باید روا باشد باز می‌کند و این امر نتیجه‌ای جز سیطره یافتن بر رفتارهای آزاد شهروندان ندارد. سیاست کیفری امنیت محور در راستای امنیت سازی، عدالت کیفری را از معنای فلسفی خود که همان برابری و سزادهی در برابر رفتار سرزنش پذیر است دور می‌کند و با جهت دهی به باور شهروندان، عدالت را برده امنیت می‌کند.

پس از بیان مباحث فوق، اگر بخواهیم کارکرد جرایم مانع را در حقوق امنیت محور بررسی کنیم باید از دعان کرد علیرغم آنکه جرم‌انگاری جرایم مانع با معیارهای پیشنهادی فلاسفه حقوق کیفری هماهنگی ندارد^۱ و بسیاری از مصادیق آن با توسل به استراتژی‌های غیر کیفری قابل چاره سازی، کنترل و محدودسازی است ولی قانونگذاران با جرم‌انگاری انحرافات حداکثر استفاده را از این ابزار، برای تسریع کردن حرکت به سمت نظامی شدن عدالت کیفری دارند. جرم‌انگاری در ذات خود محدودیت و ممنوعیت‌هایی را به همراه دارد در نتیجه برای رؤیاری با نابهنجاری‌های اجتماعی جرم‌انگاری آخرین چاره است. آندره آشورت^۲ اصل جرم‌انگاری کمینه^۳ را اولین اصلی برمی‌شمارد که دامنه حقوق کیفری را محدود می‌کند.^۴ اصل کاربرد کمینه حقوق کیفری در نظام‌های حق محور و پای بند به آزادی شهروندان جایگاه ویژه‌ای دارد در حالی که سیاست کیفری امنیت‌گرا این اصل به کناری زده می‌شود.

۱. نجفی ابرند آبادی، علی حسین، منبع پیشین، ص ۲۳

۲. نوبهار، رحیم، اصل کاربرد کمینه حقوق کیفری، مجله آموزه‌های حقوق کیفری؛ دانشگاه علوم اسلامی رضوی، شماره ۱، تابستان ۱۳۹۰، ص ۹۱

3. Andrew Ashworth

4. The principle of minimum parsimony

5. Andrew Ashworth , principle of criminal law 3 rd , 1999 , P 68

تحلیل جرم‌شناسی کارکردهای جرایم مانع در حقوق شهروندمدار با تاکید بر حقوق کیفری.....۲۵۳

۵- جرم مانع در حقوق کیفری ایران

در مباحث گذشته اشاره دو نوع سیاست کیفری عدالت محور "در جوامع شهروند مدار" و امنیت‌گر "در جوامع امنیت محور" وجود دارد. هر یک از این نظام و ویژگی‌های مختص به خود را دارند. در سیاست کیفری عدالت محور با مطرح بودن اصل صرفه جویی در حقوق کیفری^۱ جرم‌انگاری انحرافات در حقوق جزا دیده نمی‌شود و یا در موارد ضروری به صورت بسیار محدود در حوزه رفتاری خاصی مورد پذیرش قرار گرفته است. در حالی که در رویکرد امنیت محور اصول حقوق بشری مانع از اجرای سریع عدالت کیفری و تأمین امنیت است، در این حالت تنها راه حل معمای جرم، بازگشت به دوره جرم محوری تلقی شده است.^۲ در این دیدگاه یکی از تدابیر امنیت‌گرایانه خفه کردن نطفه جرم و توسل حداکثری و گسترش طلب جرم‌انگاری انحرافات در قالب جرایم مانع است. در ایدئولوژی امنیت‌گرا از طریق رسانه‌های گروهی با شکل دهی به باور شهروندان با توجیه "ایجاد حس امنیت برای شهروندان" زمینه را برای توسل به سیاست‌های کیفری در مقابل جرایم کوچک و متوسط فراهم می‌کند. سیاستمداران غالباً با جرم‌انگاری رفتارها چهارچوب پاسخ جامعه را مشخص می‌کنند. در تعامل بین حقوق و دنیای سیاست اگر سیاست حقوقی شود آزادی و حقوق شهروندان تضمین می‌شود. اما فاجعه زمانی رخ می‌دهد که قوانین به ابزاری سیاسی برای صیانت دولت - ملت‌ها تبدیل گردند.^۳

حال با توجه با این مباحث به بررسی نوع سیاست کیفری حاکم بر حقوق کیفری ایران می‌پردازیم و در نهایت کارکرد جرایم مانع را تحلیل می‌کنیم.

1. principle of penal parsimony

۲. مهدوی پور، اعظم و کرانی، نجمه، امنیتی شدن جرم‌شناسی: راهبردها و آثار آن بر حقوق کیفری، پژوهش‌نامه حقوق کیفری، سال پنجم، شماره اول، بهار و تابستان ۱۳۹۳، ص ۱۵۹
۳. کاشفی اسماعیل زاده، حسن، جنبش‌های بازگشت به کیفر در سیاست جنایی کشور های غربی: علل و جلوه‌ها، مجله تخصص اسپیات و حقوق، شماره ۱۵ و ۲۶، ص ۲۶۷

۲۵۴.....تحقیقات حقوقی تطبیقی ایران و بین‌الملل، سال دهم، شماره سی و هشتم، زمستان ۱۳۹۶

اخلاق، دین، عرف، مصلحت و قدرت سیاسی برجسته‌ترین مبناهایی هستند که رفتارها را سرزنش‌پذیر می‌دانند و آن اعمال را روانه سیاهه‌های قانونی می‌کنند. در میان خاستگاه‌های مذکور بازیگران اصلی در بزه‌انگاری اخلاق و قدرت‌اند. اخلاق عدالت محور است و به تنظیم گزاره‌های رفتار آدمی می‌پردازد در حالی که قدرت حامی حاکمیت است.^۱

با بررسی حقوق کیفری ایران به ظاهر چهره شهروندی آن بارزتر است ولی در نهایت با تعمق بیشتر در می‌یابیم عدالت کیفری در خدمت امنیت است ولی این هدف‌انگاری به گونه‌ای است که هیچگاه در جهان بیرون به چشم نمی‌آید؛ در حالی که امنیت ملی بدنبال راه کارهایی برای برطرف کردن هرگونه تهدید علیه پایداری دولت می‌اندیشد و برای تحقق چنین هدفی به طور نسبی به خشونت و سیاست‌های سختگیرانه متوسل می‌شود.^۲ بهره‌گیری از خشونت برای حفظ امنیت و صیانت از حاکمیت بسته به رویکرد سیاسی و گونه دولت است؛ به گونه‌ای که در حکومت‌های مردم سالارانه قدرت در عرض عدالت است نه در طول آن.

با بررسی قانون مجازات اسلامی ۱۳۷۰ و ۱۳۹۲ در می‌یابیم یکی از ویژگی‌های این قوانین به خدمت گرفتن عدالت کیفری برای امنیت و حتی گریز از اصول بنیادی قانونی و شرعی برای رسیدن به این هدف است. شرعی سازی برخی بیکارها مثل بغی و جرم‌انگاری در حوزه اعمال مقدماتی در قالب جرایم مانع علی‌الخصوص در حوزه جرایم علیه امنیت داخلی و خارجی مانند تبانی و تحریک علیه نظام، طراحی براندازی حکومت، جمع آوری اطلاعات و ارائه به غیر و.... حاکی از امنیت محوری در این سیستم است.^۳

گفته شد کارکرد جرایم بازدارنده و مانع، در سیاست کیفری عدالت محور پیش

۱. عالی پور، حسن، منبع پیشین، ص ۶۰

۲. همان، ص ۶۱

۳. همان، ص ۸۱

تحلیل جرم‌شناسی کارکردهای جرایم مانع در حقوق شهروندمدار با تاکید بر حقوق کیفری.....۲۵۵

گیری و در جوامع امنیت‌گر نوعی ندبیر امنیت‌گرایانه تلقی می‌شود. در حقوق کیفری ایران ویژگی دوم علی‌الخصوص در کتاب پنجم قانون تعزیرات ۱۳۷۰ مشهود است. در لزوم اتخاذ تدابیر لازم علیه مقدمات و اسباب جرم تردیدی نیست. متمرکز کردن بخشی از سیاست کیفری بر پیشگیری از ایجاد مقدمات بزه می‌تواند نقش اساسی در کاهش آمار جرایم شدید داشته باشد ولی از سوی دیگر باید توجه داشت مقابله با جرم از راه جرم‌انگاشتن هر مقدمه‌ای به جرم‌انگاری افراطی پایان می‌پذیرد که دارای پیامدهای منفی زیادی است و می‌بایست به گونه حساب شده در این باره عمل شود. با بررسی قوانین کیفری ایران به نظر می‌رسد در جایی که اعمال مقدماتی نقش مؤثری برای جرم دیگر داشته قانونگذار آن را به عنوان جرم مستقل در نظر گرفته است که در این باره می‌توان به جرم‌انگاری دایر کردن مراکز فساد یا فحشا یا تشویق مردم به این امور اشاره کرد (قانون مجازات اسلامی ۱۳۷۰ ماده ۶۳۹). اینگونه اقدامات تقنینی می‌تواند مفید و مؤثر باشد ولی استفاده حداکثر آن نتیجه مطلوب را نخواهد داشت. مثلاً در ماده ۶۳۹ نوعی استراتژی برای ایجاد هنجارهای اجتماعی از راه جرم‌انگاری است در صورتی که به افراط نیانجامد می‌توان از ایجاد زمینه بروز جرایم شدیدتر جلوگیری کند. ولی در حوزه جرایم علیه امنیت داخلی و خارجی علی‌الخصوص در قانون ۱۳۷۰ افراط در جرم‌انگاری اعمال مقدماتی به چشم می‌خورد. به عنوان مثال حتی توافق و تبانی چند نفر علیه نظام با مجازات ۲ تا ۵ سال حبس جرم‌انگاری شده است. (ماده ۶۱۲ قانون تعزیرات ۱۳۷۰). منظور از تبانی توافق دو یا چند نفر برای ارتکاب جرم می‌باشد و از جمله جرایم مانع و بازدارنده می‌باشد، زیرا هدف از برقراری آن جلوگیری از وقوع جرایم و جنایات شدیدتر می‌باشد. اساس و پایه این جرم نفس توافق است که اگر وجود آن اثبات گردد، اثبات هیچ فعل دیگری ضروری نیست، این واقعیت که تبانی برای ارتکاب جرم گاهی در جرایم سازمان یافته از سوی شبکه‌های مجرمانه مشاهده می‌شود لزوم برخورد سریعتر و شدیدتر با تبانی کنندگان را آشکار می‌سازد. بدین ترتیب در راستای حفاظت از جامعه در قبال جرمی که اولاً امکان تحقق آن زیاد است و ثانیاً در

۲۵۶.....تحقیقات حقوقی تطبیقی ایران و بین‌الملل، سال دهم، شماره سی و هشتم، زمستان ۱۳۹۶

صورت تحقق یافتن، خطرات و زیان‌های بیشتری را به وجود می‌آورد دخالت زود هنگام مراجع مربوط برای نابودن کردن تبانی در نطفه ضروری به نظر می‌رسد. نکته مهم در این رابطه بیان این موضوع است که بر اساس اصل کلی حاکم بر دیدگاه‌های تمامی مکاتب کیفری، هیچ دولتی نباید برای رفتاری که بوسیله سایر رشته‌های حقوقی قابل کنترل است و می‌توان از طرق غیر کیفری با آن مقابله کرد به دنبال جرم‌انگاری و مجازات نمودن فرد مرتکب به طرق کیفری پردازد.

نتیجه‌گیری

جرم‌انگاری در سرشت خود برای رؤیاری با پاره‌ای از نابهنجاری‌ها ناکارآمد است از آن جایی که بسیاری از مصادیق جرایم مانع با توسل به پاسخ‌های جامعه‌ی و توسل به مکانیزم‌های غیرکیفری در سطح اول و دوم پیشگیری پزشکی و اجتماعی و به روز کردن اقدامات مربوط به وضعیت‌های پیش جنایی برای دسترسی دشوار به آماج جرم در پیشگیری وضعی قابل کنترل است و نیازی به جرم‌انگاری نیست.

اصل بر آزادی است وضع هر محدودیتی نیازمند دلیل است. دلیل موجه‌ای برای جرم‌انگاری جرایم خطر آفرین وجود ندارد ولی با تحولات نوین در عرصه‌ی سیاسی، قانونگذاران با کنار گذاشتن این اصل صیانت از بازدارنده و با دور شدن از اصول پیشگیرانه غیر کیفری منجر به امنیت سازی برای خود و امنیت سوزی برای شهروندان می‌شوند.

درست است مقابله با اسباب و ابزار ضرورت دارد و این مقابله با کاهش آمار بزهکاری ارتباط مستقیم دارد ولی در برخورد با اسباب زمینه ساز جرایم کلان به حداقل‌ها اکتفا شود و جرم انگاشتن مقدمات و اسباب را منحصر به مواردی بدانیم که جزء اخیر علت تامه باشد و در تحدید اسباب و ابزار جرم بیشترین بهره‌گیری از سیاست غیر کیفری صورت گیرد.

شایسته نیست قانون کیفری را با داخل کردن مواردی که از عهده انتظامات دیگر

تحلیل جرم‌شناسی کارکردهای جرایم مانع در حقوق شهروندمدار با تاکید بر حقوق کیفری.....۲۵۷

جامعه برمی‌آید قطور کنیم. در حقوق کیفری ایران قانونگذار بجایی حل مسئله به پاک کردن صورت مسئله روی آورده است و با توسل به رویکرد سخت‌گیرانه هر جا عملی مقدمه جرم دیگر است آن را جرم‌انگاری کرده است.

ولی در دهه‌های اخیر با جلوس جامعه خطر، فاکتور امنیت در اولویت قرار گرفته است و با بی توجهی به پیشگیری کنشی، پیشگیری واکنشی بهترین چاره تلقی شده است در حالی که انحرافات را می‌توان با از و کارهای کنترل اجتماعی محدود ساخت.

منابع:

۱. استفانی گاستون، لواسور ژرژ، بلوک برنارد، مترجم دکتر حسن دادبان، حقوق جزای عمومی جلد دوم، چاپ اول، انتشارات دانشگاه علامه طباطبایی، تهران، ۱۳۷۷.
 ۲. احمدوند، اکرم؛ بررسی جرایم مانع در حقوق کیفری ایران، پایان‌نامه کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشگاه قم، زمستان ۱۳۸۹
 ۳. برنجی اردستانی، مرجان؛ "آثار امنیت گرایي در حقوق کیفری ایران و آمریکا"، پژوهش‌نامه نظم و امنیت انتظامی، شماره ۱۱، پاییز ۱۳۸۹
 ۴. دلماسی مارتی، می‌ری؛ "از حقوق جزا تا سیاست جنایی"، ترجمه علی حسین نجفی ابرند آبادی، نامه مفید، شماره ۱۱، ۱۳۸۶
 ۵. دهخدا، علی اکبر؛ لغت‌نامه دهخدا، چاپ سرویس، تهران، ۱۳۴۳
 ۶. ساداتی، محمود؛ "امنیت و سیاست جنایی"، دادرسی، شماره ۵۸، مهر و آبان ۱۳۸۵
 ۷. شاطبی، ابواسحاق؛ الموافقات فی اصول الفقه، ج ۴، بیروت: دارالمعرفه، ۱۴۱۸
- ق
۸. عالی پور، حسن؛ "امنیت ملی و عدالت کیفری"، فصلنامه مطالعات راهبردی، شماره سوم، پاییز ۱۳۹۲
 ۹. غلامی، حسین؛ "اصل حداقل بودن حقوق جزا"، فصلنامه حقوق کیفری، شماره ۲، زمستان ۱۳۹۱
 ۱۰. فاخری، نریمان و عباسی، حسام؛ "بررسی مبانی جرم‌انگاری جرایم مانع در حوزه حقوق کیفری ایران"، مجله حقوقی عدالت آراء، شماره ۱۶ و ۱۵، ال ۱۳۹۰
 ۱۱. فارال، استفن و همکاران؛ با نظم اجتماعی و ترس از جرم در دوران ملامت‌درا، ترجمه حمیدرضا نیکوکار با دیباچه دکتر حین غلافی، تهران: نشر میزان، چاپ اول، زمستان ۱۳۹۲
 ۱۲. کاشفی اسماعیل زاده، حسن؛ "جنبش‌های بازگشت به کیفر در یاست جنایی

تحلیل جرم‌شناسی کارکردهای جرایم مانع در حقوق شهروندمدار با تاکید بر حقوق کیفری.....۲۵۹

غربی: علل و جلوه‌ها"، مجله تخصصی الهیات و حقوق، شماره ۱۶ - ۱۵، ۱۳۸۴
۱۳. کلارکسون، تحلیل مبانی حقوق جزا، ترجمه حسین میر محمد صادقی،

انتشارات معاونت فرهنگی جهاد دانشگاهی دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ۱۳۷۱
۱۴. کوهن، بروس؛ جامعه‌شناسی، ترجمه: توسلی، غلامعباس و فاضل، رضا، تهران،

نشر سمت، چاپ شانزدهم، ۱۳۷۴

۱۵. مجیدی، محمود؛ "جلوه‌های ظهور حقوق کیفری امنیت مدار در فرانسه"،
فصل‌نامه حقوق، مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دوره ۳۹، شماره ۲، تابستان

۱۳۸۸

۱۶. میر خلیلی، محمود؛ "سد ذرائع و پیشگیری از بزهکاری در آموزه‌های
اسلامی"، حقوق اسلامی، سال هشتم، شماره ۳۱، زمستان ۱۳۹۰

۱۷. مهدوی پور، اعظم و شهرانی کرانی، نجمه؛ "امنیتی شدن جرم‌شناسی: راهبردها
و آثار آن بر حقوق کیفری"، پژوهشنامه حقوق کیفری، شماره ۹، بهار و تابستان ۱۳۹۳

۱۸. نوبهار، رحیم؛ "اصل کاربرد کمینه حقوق کیفری"، آموزه‌های حقوق کیفری،
دانشگاه علوم اسلامی رضوی، شماره ۱، بهار و تابستان ۱۳۹۰

۱۹. نجفی ابرند آبادی، علی حسین؛ پنجره‌های شکسته، پلی و امنیت محلی،
تقریرات در یاست جنایی دانشگاه تهران، مقطع کارشناسی ارشد، ۴ - ۱۳۸۳

۲۰. نجفی ابرند آبادی، علی حسین و دیگران؛ "جرم مانع (جرم بازدارنده)"، مجله
مدار علوم انسانی، شماره ۳۷، سال ۱۳۸۳

۲۱. نوروزی، نادر؛ سیاست جنایی در قبال جرایم خرد و تأثیر آن بر احساس امنیت
شهروندان، رساله دکتری حقوق جزا و جرم‌شناسی دانشگاه تهران به راهنمایی محمد

آشوری، ۱۳۸۴

۲۲. وایت، راب و هینز فیونا، جرم و جرم‌شناسی، ترجمه علی سلیمی، نشر
پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، چاپ پنجم، ۱۳۹۲، ص ۳۱۴

۲۳. یزدی، محمد کاظم؛ العروه الوثقی، بیروت: موسسه الاعلمی، ۱۴۰۹ ق

۲۶۰.....تحقیقات حقوقی تطبیقی ایران و بین‌الملل، سال دهم، شماره سی و هشتم، زمستان ۱۳۹۶

24. Ashworth , Andrew , principle of criminal , 3 re0ed , 1999

25. Clarke , Ronald V. (ed) : situational Crime prevention ;Albany . NY ; Harrow and Heston , 1992

26. Freedman , Lawrence ; ((The concept of Security)) , in Crime and Security , edited by Benjamin Goold and Lucia Zender , Ashgate published limited , 2006.